

دانشگاه گورگان و منابع طبیعی گورگان

نشریه کارآفرینی در کشاورزی
جلد دوم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۴
<http://jead.gau.ac.ir>

شناسایی نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی: کاربرد روش‌شناسی کیو

عبدالحمید پاپ‌زن^۱، نعمت‌اله شیری^۲، فاطمه پورقاسم^۲، مژگان خوش‌مرام^۲،

فاطمه قربانی^۲ و مریم تاتار^۲

^۱دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه رازی، کرمانشاه،

^۲دانشجوی دکتری گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه رازی، کرمانشاه

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۶/۲۵؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۹/۵

چکیده

پژوهش حاضر با هدف کلی شناسایی نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی با استفاده از روش‌شناسی کیو انجام شد. پارادایم حاکم بر پژوهش تلفیقی (کیفی - کمی) بود. جامعه مورد مطالعه پژوهش شامل تمام دانشجویان سال چهارم کارشناسی رشته‌های کشاورزی دانشگاه رازی کرمانشاه بودند که به صورت هدفمند و با تکنیک بحث گروهی متمرکز تعداد ۳۰ نفر از آن‌ها برای مطالعه انتخاب شدند. براساس مصاحبه‌های انجام شده با دانشجویان در قالب گروه‌های بحث متمرکز تعداد ۳۶ عبارت استخراج شد که در قالب یک پرسشنامه متشکل از ۳۶ کارت و یک پاسخنامه (نمودار کیو) در اختیار دانشجویان مورد مطالعه قرار گرفت که میزان موافقت یا مخالفت خود را با آن‌ها مشخص نمایند. تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش با انجام تحلیل عاملی اکتشافی نوع کیو با استفاده از نرم‌افزار SPSS Win20 انجام شد. نتایج پژوهش نشان داد که نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی دانشگاه رازی دارای پنج بُعد شامل؛ نگرش تلاش‌گر، خلاق، ریسک‌پذیر، مسئولیت‌پذیر و مدیرگرا می‌باشد. نتایج این مطالعه دستاوردهای مناسبی برای برنامه‌ریزان نظام آموزش عالی کشاورزی به‌منظور تقویت نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی دارد.

واژه‌های کلیدی: کارآفرینی، نگرش کارآفرینانه، کسب و کارهای کشاورزی، روش‌شناسی کیو

*مسئول مکاتبه: nshiri82@gmail.com

مقدمه

چالش اشتغال یا موضوع کار و بیکاری یکی از مهمترین مسائل اجتماعی روز کشور به شمار می آید (تاج آبادی، ۱۳۸۷). در ایران خوداشتغالی، به ویژه در میان دانش‌آموختگان نظام آموزش عالی هنوز رواج پیدا نکرده است و متأسفانه اغلب دانش‌آموختگان نظام آموزش عالی در جستجوی استخدام در وهله اول در سازمان‌های دولتی و پس از آن در شرکت‌های بزرگ هستند (مصلح شیرازی، ۱۳۸۲). بر اساس آمار موجود سالانه ۲۷۰ هزار دانش‌آموخته دانشگاهی وارد بازار کار می‌شوند، اما ظرفیت بازار جوابگوی این تعداد نیست؛ و در نتیجه این امر می‌توان شاهد افزایش چشمگیر بیکاری در میان آن‌ها بود. در این راستا، شواهد موجود نشان می‌دهد که معضل بیکاری دانش‌آموختگان رشته‌های کشاورزی نسبت به سایر رشته‌های نظام آموزش عالی ایران وضعیت حادتری دارد، به طوری که نرخ بیکاری در بین ۱۴۷ هزار دانش‌آموخته دانشگاهی کشاورزی، ۲۸ درصد گزارش شده که دو برابر نرخ بیکاری در بین سایر دانش‌آموختگان می‌باشد (جلالی، ۱۳۸۲). همچنین، گزارش سال‌های ۸۴-۱۳۸۳ تا ۸۸-۱۳۸۷ از دانش‌آموخته شدن ۸۹۰ هزار نفر در بخش کشاورزی دانشگاه‌های دولتی و آزاد خبر می‌دهد (جمشیدی‌فر و همکاران، ۱۳۸۹). ضمن این‌که، در حال حاضر ۲۴۰ هزار دانش‌آموخته کشاورزی و منابع طبیعی، عضو نظام مهندسی هستند و آمار رسمی این سازمان نشان می‌دهد که حدوداً ۵۷ هزار نفر از دانش‌آموخته‌های کشاورزی جویای کار هستند؛ این گزارش‌ها و آمارهای موجود حاکی از آن است که دانش‌آموختگان کشاورزی با چالش‌های زیادی روبرو بوده و عملاً نمی‌توانند وارد بازار کار شوند. در چنین شرایطی آموزش عالی باید رویکردی اتخاذ نماید که ضمن ارائه دانش جدید، کارآفرینی را نیز در دانشجویان نهادینه کند (حسینی و همکاران، ۱۳۸۹).

بهترین گزینه برای آماده نمودن فراگیران نظام آموزش عالی جهت اشتغال در بازار کار، خود اشتغالی و آموزش کارآفرینی است (تاج‌آبادی و همکاران، ۱۳۸۷). لذا، یکی از مباحث مهمی که باید مورد توجه برنامه‌ریزان دانشگاه‌ها و مراکز نظام آموزش عالی قرار بگیرد این است که به مقوله کارآفرینی توجه کنند و مباحث مربوط به کارآفرینی را در برنامه‌های درسی دانشجویان نظام آموزش عالی بگنجانند. این در حالی است که در ایران تا آغاز برنامه سوم توسعه به کارآفرینی توجهی نشده بود، اما در برنامه سوم به‌علت وجود بیکاری گسترده به‌ویژه در میان جوانان و دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها و پیش‌بینی تشدید این معضل در دهه ۱۳۸۰، کارآفرینی مورد توجه قرار گرفت (مقیمی، ۱۳۸۱).

کارآفرینی به معنای مسئولیت‌پذیری، تعقیب فرصت‌ها، تأمین نیازها و خواسته‌ها از طریق نوآوری و راه‌اندازی یک کسب و کار تجاری است. کارآفرینی فعالیتی است که منجر به ایجاد فرصت‌های معنی‌داری برای افراد در جهت دستیابی به استقلال مالی و اقتصادی از طریق افزایش نوآوری‌ها و فرصت‌های جدید کسب و کار می‌گردد (Souitaris et al., 2007). بنابراین، تغییر رویکرد دانشگاه‌ها به سوی تربیت دانشجویان کارآفرین که در آن دانشجویان به جای کارجویی به دنبال کارآفرینی باشند، دارای مزیت رقابتی است. در این راستا، شواهد بسیاری وجود دارد که اثبات می‌کند آموزش کارآفرینی در افزایش نگرش کارآفرینانه افراد و در نتیجه افزایش احتمال وقوع کارآفرینی مؤثر است (Robinson, 1991; Mitra and Matlay, 2004). مطالعات مختلف نیز نشان داده‌اند که آموزش کارآفرینی نقش مؤثری را در افزایش آگاهی نسبت به ماهیت و اهمیت کارآفرینی (Hill and Cinneide, 2001)، تغییر نگرش‌های کارآفرینانه (Rasheed, 2000) و مهارت‌های کسب و کار ایفا می‌کند. بر این اساس، در سال‌های اخیر دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی در جهت حل معضل بیکاری به تدریس و آموزش مباحث کارآفرینی علاقمند شده‌اند (Meyer, 2003; Landry et al., 2006). شواهد موجود نیز از تأسیس و اجرای مراکز آموزش کارآفرینی در دانشگاه‌ها حکایت دارند (Oshea et al., 2004; Searle, 2006).

در ایران نیز تعدادی از مؤسسات آموزش عالی در کشور تلاش کرده‌اند که با برگزاری دوره‌های آموزش کارآفرینی در دانشگاه‌ها، مهارت‌های راه‌اندازی کسب و کارهای کارآفرینانه را در دانشجویان به منظور ورود به محیط کسب و کار واقعی ایجاد کنند. دانشکده کشاورزی دانشگاه رازی کرمانشاه، یکی از دانشکده‌هایی است که در این زمینه نقش مؤثری ایفا نموده و با در اختیار قرار دادن فرصت‌های کارآفرینانه برای دانشجویان کشاورزی، موجب شده است که این افراد بتوانند درگیر فرآیند کارآفرینی، کارآفرین شدن و صاحب کسب و کار شدن، شوند (رستمی و همکاران، ۱۳۹۰). در این راستا، می‌توان گفت که یکی از مهم‌ترین و اثرگذارترین اقدامات نظام آموزش عالی در جهت مجهز ساختن دانشجویان برای ورود به بازار کار و ایجاد کسب و کارهای کارآفرینانه در آن‌ها پس از فارغ‌التحصیلی ایجاد «نگرش‌های کارآفرینانه» در آنان می‌باشد. وجود نگرش کارآفرینانه در دانشجویان شرط لازم برای بروز رفتار کارآفرینانه از سوی آنان است (امیری و مرادی، ۱۳۸۷). حال این سؤال مطرح می‌شود که نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان که بعد از فارغ‌التحصیلی آن‌ها را وادار به ایجاد کسب و کارهای کارآفرینانه کنند، کدامند؟

برای پاسخگویی به این سؤال، شناخت عوامل و فرآیندهای تصمیم‌گیری که منجر به ایجاد کارآفرینی در دانشجویان می‌گردد، ضروری است. در این راستا، محققان عوامل و فرآیندهایی را که بر کارآفرین شدن افراد تأثیر می‌گذارند در سه رویکرد غالب شامل؛ رویکرد مبتنی بر صفات شخصیتی، رویکرد مبتنی بر خصوصیات دموگرافیک و رویکرد مبتنی بر نگرش‌های کارآفرینانه دسته‌بندی کرده‌اند (Robinson et al., 1991). با توجه به این که نگرش‌های کارآفرینانه در دانشجویان می‌تواند منجر به تصمیم‌گیری برای ایجاد کسب و کارهای کارآفرینانه توسط آن‌ها در آینده شود، این تحقیق با تأکید بر رویکرد مبتنی بر نگرش در پی شناسایی نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی است. لذا، در ادامه ضمن تشریح نگرش کارآفرینانه به مطالعاتی که در این زمینه انجام شده است، اشاره می‌شود.

ادبیات نگرش کارآفرینانه سعی دارد تا ویژگی‌ها و مهارت‌هایی را که در کارآفرینی فرد و تمایز وی از سایرین مؤثر است، شناسایی کند. نگرش کارآفرینانه را می‌توان به‌عنوان جهت‌گیری‌های شخصی به سوی راه‌اندازی کسب و کارهای کارآفرینانه در آینده به‌منظور دستیابی به مزایای آن تعریف نمود (Burger and Mahadea, 2005). نگرش کارآفرینانه نه تنها فرد را در فرآیند کارآفرینی درگیر می‌نماید (Sharif and Saud, 2009)؛ بلکه همچنین تفکیک‌کننده کارآفرینان از غیرکارآفرینان است (Lindsay and Jordaan, 2007). به‌طور کلی نگرش کارآفرینانه حالتی است که فرد به بروز رفتار کارآفرینانه در یک کسب و کار مستقل و یا سازمانی، تمایل نشان می‌دهد (امیری و مرادی، ۱۳۸۷). بسیاری از محققان، مطالعاتی را در زمینه نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان انجام داده‌اند که در ادامه به برخی از این مطالعات اشاره می‌شود.

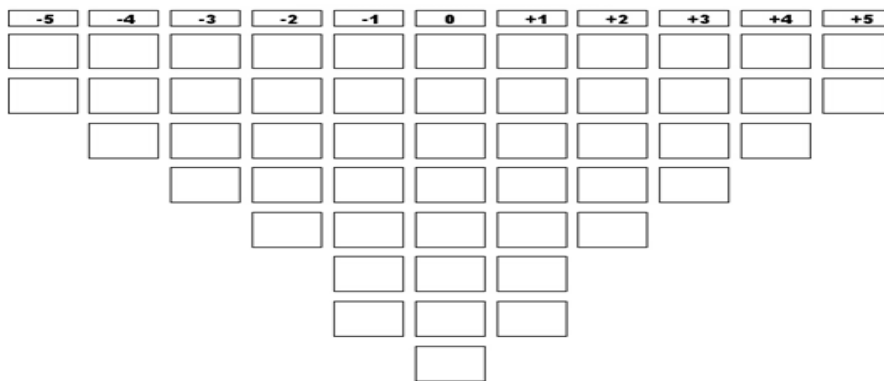
امیری و مرادی (۱۳۸۷) و رحمانیان و همکاران (۱۳۹۱)، در مطالعات خویش نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان را در پنج بُعد مختلف قرار داده‌اند. به اعتقاد این محققان توفیق‌طلبی، استقلال‌طلبی، اعتماد به نفس، خلاقیت و نوآوری و همچنین ریسک‌پذیری ابعاد نگرش‌های کارآفرینانه را تشکیل می‌دهند. استاکلی (۲۰۰۶)، در پژوهشی پیش‌زمینه‌های روانشناسانه کارآفرینی را در شش دسته کلی خودباوری، اعتقاد، هنجارهای درک شده اجتماعی، سودمندی درک شده، اعتماد به نفس، انگیزش ذاتی (علاقه‌مندی یا احساس نیاز به کارآفرینی) بررسی می‌کند. نوئل (۲۰۰۵)، نیز در مطالعه‌ای به‌منظور بررسی نگرش‌های کارآفرینانه از مقیاسی استفاده نمود که شامل ابعاد توفیق‌طلبی، استقلال‌طلبی، نوآوری، اعتماد به نفس و شناسایی بود. رایبسون و همکاران (۱۹۹۱)، نیز در مطالعات خود توفیق‌طلبی، اعتماد به نفس، استقلال‌طلبی و خلاقیت را به‌عنوان نگرش‌های کارآفرینانه شناسایی

نمودند. تحقیقات پوستیگو و تامبورینی (۲۰۰۲)، نشان می‌دهد که مهم‌ترین نگرش کارآفرینانه دانشجویان که در بروز رفتار کارآفرینی توسط آن‌ها بسیار تأثیرگذار می‌باشد، خلاقیت و نوآوری است. اکثر مطالعاتی که در نظام آموزش عالی ایران، نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان را بررسی نموده‌اند از یک‌سری مقیاس‌های از پیش تعیین شده استفاده نموده‌اند. این در حالی است که دانشجویان در بافت و جامعه‌های مختلفی از لحاظ فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی زندگی می‌کنند و احتمال این‌که نگرش‌های کارآفرینانه متفاوتی داشته باشند، وجود دارد. از این‌رو، به‌کارگیری مقیاس‌های از پیش تعیین شده برای بررسی و شناسایی نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان که در اکثر تحقیقات انجام شده در داخل کشور مورد استفاده قرار گرفته است، در جهت دستیابی به اهداف پژوهش و پی بردن به حقیقت خالی از اشکال نیست. لذا این پژوهش به‌منظور پر کردن خلأ موجود در مطالعات پیشین به دنبال استفاده از روش مناسبی برای شناسایی نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان است. در این راستا، صاحب‌نظران اظهار کرده‌اند که هرگاه در تحقیقات هدف، شناسایی و طبقه‌بندی ادراکات و عقاید افراد و دسته‌بندی افراد براساس ادراکات و نگرش‌هایشان باشد، روش شناسایی کیو می‌تواند روش مناسبی برای این منظور باشد. لذا نظر به این‌که این مطالعه به دنبال شناسایی نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی است، روش شناسایی کیو ابزاری مناسب در جهت انجام هرچه بهتر این پژوهش به‌نظر می‌رسد. بنابراین، از آنجایی که تقویت و بهبود نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی در جهت راه‌اندازی کسب و کارهای کارآفرینانه توسط آنان ضروری می‌باشد، به شناسایی نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی در جهت تقویت آن‌ها پرداخته می‌شود. همچنین، با توجه به این‌که محققان مختلف بر مفید و مناسب بودن روش شناسایی کیو برای مطالعه و شناسایی نگرش‌های افراد در زمینه‌های مختلف تأکید کرده‌اند، در این مطالعه در جهت شناسایی نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی که بیش‌ترین نرخ بیکاری را نسبت به سایر رشته‌های نظام آموزش عالی در کشور دارند، با استفاده از روش شناسایی کیو اقدام می‌شود. نتایج این مطالعه، به ارائه راهکارها و پیشنهاد‌های کاربردی در جهت کمک به برنامه‌ریزان نظام آموزش عالی کشاورزی منتهی می‌شود. برنامه‌ریزان می‌توانند از نتایج این مطالعه به‌منظور تدوین برنامه‌هایی منسجم برای ارتقای نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی برای خروج از بحران بیکاری اقدام نمایند و به رسالت واقعی خود که همانا آماده کردن دانش‌آموختگان برای خود اشتغالی است، جامعه عمل ببوشانند. بنابراین، هدف

کلی پژوهش حاضر شناسایی نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان رشته‌های کشاورزی دانشگاه رازی با استفاده از روش‌شناسی کیو می‌باشد.

روش‌شناسی پژوهش: این پژوهش از لحاظ پارادایم تلفیقی (کیفی - کمی) و از لحاظ هدف کاربردی است که با استفاده از روش‌شناسی کیو در قالب یک پژوهش میدانی انجام شد. روش‌شناسی کیو از پنج مرحله تشکیل شده است. در مرحله اول پس از مشخص شدن موضوع تحقیق، محقق جامعه موردنظر و متناسب با موضوع تحقیق را مشخص می‌نماید. سپس، در مرحله بعدی پژوهشگر اقدام به جمع‌آوری عباراتی در خصوص موضوع مورد مطالعه از دیدگاه افراد عضو فضای گفتمان می‌کند. در مرحله سوم پژوهشگر از بین تعداد زیادی از عبارات که در مرحله قبل به دست آمده است، تعداد محدودی عبارت انتخاب می‌نماید. در مرحله چهارم، پژوهشگر به رتبه‌بندی و دسته‌بندی عبارات بر اساس یک مقیاس مشخص (از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم) از دیدگاه شرکت‌کنندگان در فضای گفتمان اقدام می‌نماید. در نهایت (مرحله پنجم)، محقق باید به توصیف و تفسیر دیدگاه‌های افراد (دسته‌های حاصل از مرحله چهارم) در رابطه با موضوع پژوهش بپردازد (Barry and Proops, 1999).

در این پژوهش، فرآیند جمع‌آوری عبارات در رابطه با نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی از طریق مصاحبه‌هایی در قالب گروه‌های بحث متمرکز در دو گروه مجزای دختران و پسران در بین دانشجویان سال چهارم کارشناسی رشته‌های کشاورزی در دانشگاه رازی کرمانشاه انجام شد. پس از انجام ۶ جلسه در قالب گروه‌های بحث متمرکز با ۳۰ نفر از دانشجویان سال چهارم کارشناسی رشته‌های کشاورزی دانشگاه رازی کرمانشاه به اشیاع داده رسیدیم، به این معنی که با انجام مصاحبه‌های بعدی اطلاعاتی دیگر به اطلاعات قبلی ما افزوده نمی‌شد. پس از انجام تحلیل محتوا در رابطه با اطلاعات به دست آمده از انجام مصاحبه در قالب گروه‌های بحث متمرکز با دانشجویان شرکت‌کننده در فضای گفتمان، ۵۳ عبارت استخراج شد که در مرحله بعدی با همکاری تیم تحقیق و افراد شرکت‌کننده در فضای گفتمان، این عبارات به ۳۶ عبارت به گونه‌ای که نماینده تمام دیدگاه‌های دانشجویان در رابطه با موضوع تحقیق بودند، کاهش یافتند.

شکل ۱- نمودار کیو.

به منظور بررسی روایی عبارات کیو، ۳۶ عبارات استخراج شده در اختیار صاحب نظران و متخصصان حوزه کارآفرینی قرار گرفت و از آنان تقاضا شد که با مطالعه عبارات، به بررسی این نکته پردازند که آیا عبارات مورد نظر به خوبی نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان را می‌سنجند یا خیر. در این راستا، پس از انجام اصلاحات مورد نظر آن‌ها، روایی عبارات کیو حاصل از بخش کیفی روش‌شناسی کیو به منظور شناسایی نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی تأیید شد. همچنین، برای بررسی پایایی ابزار جمع‌آوری داده‌ها، به صورت تصادفی دو هفته پس از جاگذاری کارت‌ها در نمودار کیو، مجدداً از ۱۰ نفر از دانشجویان شرکت‌کننده در پژوهش خواسته شد که این کار را تکرار کنند و با بررسی همبستگی بین جواب‌های این ده دانشجو در دو مرحله مشخص شد که ابزار پژوهش از پایایی خوبی برای انجام پژوهش برخوردار بود. پس از تنظیم عبارات کیو بر روی ۳۶ کارت به منظور تکمیل نمودار کیو (شکل ۱) اقدام به انجام مصاحبه‌های انفرادی و رودررو با مشارکت‌کنندگان در فضای گفتمان پژوهش شد. در طی این مصاحبه‌ها از دانشجویان خواسته شد که ۳۶ عبارت کیو را بر روی طیفی از +۵ (کاملاً موافقم) تا -۵ (کاملاً مخالفم) را بر روی نمودار کیو مرتب نمایند.

در این پژوهش توزیع کارت‌ها به صورت اجباری انجام شد، به این معنی که شکل و توزیع کارت‌ها از قبل مشخص شده بود و دانشجویان را ملزم می‌نمود تا مشخص نمایند که هر یک از عبارات کیو (متغیرهای معرف نگرش‌های کارآفرینانه) طبق طیف (کاملاً موافقم یا کاملاً مخالفم) تا چه حد در مورد آن‌ها صدق می‌کند. بنابراین، دانشجویان ناگزیر بودند که تک تک عبارات را به دقت مطالعه

نمایند و با مقایسه تمام عبارات با یکدیگر، عبارتی که نسبت به سایر عبارات بیشتر با آن موافق بودند را در جایگاه +۵ و عبارتی که نسبت به سایر عبارات بیشترین مخالفت با آن داشتند را در جایگاه -۵ قرار دهند. در نهایت، با استفاده از نرم‌افزار SPSS Win20 داده‌های حاصل از بخش کمی روش‌شناسی کیو مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. بدین منظور از تحلیل عاملی اکتشافی برای طبقه‌بندی دانشجویان مورد مطالعه براساس نگرش‌های کارآفرینانه آن‌ها استفاده شد.

یافته‌ها

ویژگی‌های دانشجویان مورد مطالعه: براساس نتایج پژوهش میانگین سن دانشجویان کشاورزی مورد مطالعه ۲۲/۷۶ سال با انحراف معیار ۲/۵۹ بود و آن‌ها در دامنه سنی ۱۹ تا ۲۸ سال قرار داشتند. همچنین، ۱۵ نفر از دانشجویان مورد مطالعه پسر و ۱۵ نفر دیگر دختر بودند. از بین دانشجویان مورد مطالعه، ۵ نفر در رشته ترویج و آموزش کشاورزی، ۴ نفر در رشته زراعت و اصلاح نباتات، ۴ نفر در رشته خاک‌شناسی، ۳ نفر در رشته مکانیک ماشین‌های کشاورزی، ۴ نفر در رشته گیاهپزشکی، ۶ نفر در رشته علوم دامی و ۴ نفر در رشته آب مشغول به تحصیل بودند.

نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان مورد مطالعه: در این مطالعه به‌منظور شناسایی نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی دانشگاه رازی از تحلیل عاملی اکتشافی نوع کیو به روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی استفاده شد. نتایج ارائه شده در جدول ۱؛ نشان می‌دهد که نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی مورد مطالعه در ۵ عامل با مقدار ویژه بالاتر از یک طبقه‌بندی شده است.

جدول ۱- تعداد عامل‌های استخراج شده و سهم آن‌ها.

شماره عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد تجمعی واریانس
۱	۵/۹۲۶	۱۹/۷۵۲	۱۹/۷۵۲
۲	۳/۷۶۵	۱۲/۵۵۰	۳۲/۳۰۲
۳	۳/۸۳۹	۹/۴۶۴	۴۱/۷۴۶
۴	۲/۷۱۷	۹/۰۵۶	۵۰/۸۲۲
۵	۲/۴۲۶	۸/۰۸۷	۵۸/۹۰۹

همان‌طوری که مشاهده می‌شود عامل اول با مقدار ویژه ۵/۹۲۶ بیش‌ترین سهم در تبیین واریانس کل نگرش‌ها و عامل آخر با مقدار ویژه ۲/۴۲۶ کم‌ترین سهم در تبیین واریانس کل نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی مورد مطالعه دارد. در مجموع براساس نتایج ارائه شده در جدول ۱؛ مشاهده می‌شود که ۵ عامل (نگرش) شناسایی شده حدود ۵۹ درصد از واریانس کل نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی مورد مطالعه را تبیین می‌کنند.

بر اساس نتایج ارائه شده در جدول ۲؛ در ادامه به توصیف پنج نگرش کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی مورد مطالعه که در نتیجه انجام تحلیل عاملی اکتشافی نوع کیو به‌دست آمده، پرداخته می‌شود.

عامل اول: نگرش تلاش‌گر (فعال): ذهنیت یا نگرش کارآفرینانه این طبقه از دانشجویان بدین ترتیب است که آن‌ها با مواردی مانند «موفق شدن حاصل زحمت کشیدن است نه شانس»، «داشتن پشتکار برای موفقیت در کارها خیلی مهم است»، «من از تعیین هدف و رسیدن به آن لذت می‌برم»، «بیش‌تر بدبختی‌ها نتیجه تنبلی، نادانی، ناتوانی و مانند این‌ها است» و «مردم می‌توانند سرنوشت خودشان را به‌دست بگیرند» بیش‌ترین موافقت را دارند، در حالی که این دانشجویان نسبت به مواردی مانند «من از شکستن و زیر پا گذاشتن قواعد لذت می‌برم»، «دوست دارم کارها را به طریقی انجام دهم که خودم صلاح می‌دانم و برایم اهمیتی ندارد که مردم چه فکر می‌کنند»، «مردم فکر می‌کنند من خود رأی هستم»، «اگر برای انجام کاری که پول‌ساز باشد نیاز به پول داشته باشم، ترجیح می‌دهم آن را قرض کنم تا قادر به انجام آن کار باشم» و «من علاقمند به زندگی در محیطی که آگاهی و دانش کمی درباره آن‌ها دارم، هستم» کم‌ترین موافقت را دارند.

عامل دوم: نگرش خلاق: ذهنیت یا نگرش کارآفرینانه این طبقه از دانشجویان بدین ترتیب است که آن‌ها با مواردی مانند «به انجام کارهای جدید علاقه دارم»، «شغلی را دوست دارم که نیازمند تفکر زیاد باشد»، «از ایده‌های نو در زندگی‌م استقبال می‌کنم» «برخی اوقات، مردم ایده‌های مرا غیرعادی و دست‌نیافتنی می‌دانند» و «از ساختن چیزهای جدید لذت می‌برم» بیش‌ترین موافقت را دارند، در حالی که این دانشجویان نسبت به مواردی مانند «علاقمند هستم وقتی تصمیمی می‌گیرم، از نتیجه آن باخبر شوم»، «دوست دارم خودم مسئولیت تصمیم‌هایم را به عهده بگیرم»، «من از تعیین هدف و رسیدن به

آن لذت می‌برم»، «زندگی کردن در شرایطی که کاملاً روشن نیست را می‌پذیرم» و «در یک بازی رقابتی، دل‌مشغولی من، بهتر بازی کردن است نه برنده شدن» کم‌ترین موافقت را دارند.

عامل سوم: نگرش ریسک‌پذیر: ذهنیت یا نگرش کارآفرینانه این طبقه از دانشجویان بدین ترتیب است که آن‌ها با مواردی مانند «دوست دارم در کارهایم آقای خودم باشم»، «ریسک نمک زندگی است»، «از ساختن چیزهای جدید لذت می‌برم»، «اگر برای انجام کاری که پول‌ساز باشد نیاز به پول داشته باشم، ترجیح می‌دهم آن را قرض کنم تا قادر به انجام آن کار باشم» «عاشق ریسک‌های حساب شده هستم» بیش‌ترین موافقت را دارند، در حالی که این دانشجویان نسبت به مواردی مانند «شغلی را دوست دارم که نیازمند تفکر زیاد باشد»، «من علاقمند به زندگی در محیطی که آگاهی و دانش کمی درباره آن‌ها دارم، هستم»، «هنگام تعیین هدف برای فعالیت‌های خود ترجیح می‌دهم هدف‌های سخت را انتخاب کنم»، «در تولید افکار و اشیائی که عجیب و غریبند، مهارت دارم» و «تمایل دارم کارهایم را به بهترین شکل انجام دهم تا موفق شوم» کم‌ترین موافقت را دارند.

عامل چهارم: نگرش مسئولیت‌پذیر: ذهنیت یا نگرش کارآفرینانه این طبقه از دانشجویان بدین ترتیب است که آن‌ها با مواردی مانند «تمایل دارم کارهایم را به بهترین شکل انجام دهم تا موفق شوم»، «من علاقمند به زندگی در محیطی که آگاهی و دانش کمی درباره آن‌ها دارم، هستم»، «هنگامی که در یک گروه هستم دوست دارم مسئول آن گروه باشم»، «دوست دارم در کارهایم آقای خودم باشم» و «داشتن پشتکار برای موفقیت در کارها خیلی مهم است» بیش‌ترین موافقت را دارند، در حالی که این دانشجویان نسبت به مواردی مانند «برخی اوقات، مردم ایده‌های مرا غیرعادی و دست‌نیافتنی می‌دانند»، «دوست دارم خودم مسئولیت تصمیم‌هایم را به عهده بگیرم»، «زندگی کردن در شرایطی که کاملاً روشن نیست را می‌پذیرم»، «برای کسب وضعیت بهترم حاضرم ریسک کنم، حتی اگر از موقعیت فعلی خود راضی باشم» و «مردم فکر می‌کنند من خود رأی هستم» کم‌ترین موافقت را دارند.

جدول ۲- عامل‌ها به‌همراه نمره عاملی آن‌ها.

ردیف	نمونه‌های کیو	عامل ۱	عامل ۲	عامل ۳	عامل ۴	عامل ۵
۱	به انجام کارهای جدید علاقه دارم.	۰/۸۷	۱/۹۹	۰/۶۴	۰/۷۴	-۰/۶۱
۲	شغلی را دوست دارم که نیازمند تفکر زیاد باشد.	-۰/۶۴	۱/۹۶	-۱/۹۶	۰/۵۶	۰/۶۲
۳	برخی اوقات، مردم ایده‌های مرا غیرعادی و دست‌نیافتنی می‌دانند.	-۰/۴۳	۱/۴۸	-۰/۸۱	-۱/۸۲	-۰/۴۴
۴	من از شکستن و زیر پا گذاشتن قواعد لذت می‌برم.	-۱/۸۹	-۱/۰۶	-۰/۸۶	-۰/۴۵	۰/۰۳
۵	از ساختن چیزهای جدید لذت می‌برم.	-۰/۶۵	۱/۱۱	۱/۵۶	۰/۳۱	-۰/۲۳
۶	از ایده‌های نو در زندگی استقبال می‌کنم.	-۰/۰۹	۱/۷۶	۱/۲۹	-۰/۱۱	-۰/۵۰
۷	در تولید افکار و اشیائی که عجیب و غریبند، مهارت دارم.	-۰/۵۱	۰/۹۶	-۱/۱۸	-۰/۲۶	-۰/۹۹
۸	به حل مسائل پیچیده و مبهم علاقه دارم.	-۰/۰۴	۰/۸۵	-۰/۲۹	-۱/۰۰	-۰/۳۳
۹	زندگی کردن در شرایطی که کاملاً روشن نیست را می‌پذیرم.	-۱/۰۹	-۱/۳۱	-۰/۵۳	-۱/۴۱	۰/۱۹
۱۰	به درگیری با وضعیت‌های ناآشنا علاقه دارم.	-۰/۹۷	-۰/۳۰	-۰/۵۳	۰/۱۳	-۰/۶۷
۱۱	من علاقه‌مند به زندگی در محیطی که آگاهی و دانش کمی درباره آن‌ها دارم، هستم.	-۱/۱۳	-۱/۸۸	-۱/۶۵	-۱/۸۱	-۰/۵۶
۱۲	دوست دارم در کارهایم آقای خودم باشم.	-۰/۵۹	۰/۷۲	۱/۹۵	۱/۵۰	۱/۳۳
۱۳	هنگامی که در یک گروه هستم دوست دارم مسئول آن گروه باشم.	-۰/۲۴	-۰/۴۳	۰/۵۷	۱/۷۵	۲/۹۶
۱۴	دوست دارم کارها را به طریقی انجام دهم که خودم صلاح می‌دانم و برایم اهمیتی ندارد که مردم چه فکر می‌کنند.	-۱/۶۰	۰/۳۵	۰/۶۶	-۰/۹۱	۲/۲۱
۱۵	هنگامی که کاری را انجام می‌دهم به ندرت به کمک نیاز پیدا می‌کنم.	-۰/۴۳	-۰/۲۳	-۰/۳۰	-۰/۰۳	۰/۲۲
۱۶	مردم فکر می‌کنند من خود رای هستم.	-۱/۵۶	۰/۲۹	-۰/۸۲	-۱/۲۴	۱/۰۷
۱۷	من به کارهای جدید علاقه دارم، حتی اگر خطرناک باشد.	-۰/۱۹	-۰/۱۸	۰/۲۹	۰/۸۵	-۰/۶۲
۱۸	ریسک نمک زندگی است.	-۰/۳۸	۰/۵۸	۱/۵۳	-۰/۱۰	-۱/۴۳
۱۹	برای کسب وضعیت بهتر حاضرم ریسک کنم، حتی اگر از موقعیت فعلی خود راضی باشم.	-۰/۰۴	-۰/۱۲	۰/۲۱	-۱/۲۷	-۰/۱۵
۲۰	اگر در یک مسابقه احتمال پیروزی کم باشد، در آن شرکت می‌کنم.	-۰/۶۷	-۱/۰۵	۰/۳۲	۰/۲۵	-۰/۸۷
۲۱	عاشق ریسک‌های حساب شده هستم.	-۰/۰۱	-۰/۵۴	۱/۳۰	۱/۱۲	-۱/۶۶
۲۲	از پذیرش خطرهایی که افراد معمولی از پذیرفتن آن ترس دارند، لذت می‌برم.	۰/۴۴	-۰/۶۰	-۰/۶۸	۰/۷۹	-۰/۹۸
۲۳	اگر برای انجام کاری که پول‌ساز باشد نیاز به پول داشته باشم، ترجیح می‌دهم آن را قرض کنم تا قادر به انجام آن کار باشم.	-۱/۲۳	-۰/۱۹	۱/۳۷	۰/۱۰	-۰/۴۹
۲۴	هنگام تعیین هدف برای فعالیت‌های خود ترجیح می‌دهم هدف‌های سخت را انتخاب کنم.	۰/۲۶	-۰/۳۹	-۱/۲۹	۰/۳۰	-۰/۴۲
۲۵	موفق شدن حاصل زحمت کشیدن است نه شانس.	۲/۰۵	۱/۰۳	-۰/۳۶	-۱/۱۱	۰/۵۵
۲۶	بیش تر بدبختی‌ها نتیجه تنبلی، نادانی، ناتوانی و مانند این‌ها است.	۱/۴۶	۰/۵۸	۰/۱۸	-۰/۰۴	-۰/۰۳
۲۷	مردم می‌توانند سرنوشت خودشان را به دست بگیرند.	۱/۴۵	۰/۱۸	۰/۵۴	-۰/۸۹	-۰/۴۰
۲۸	اگر در کاری شکست می‌خورم، در اثر کم کاری خودم بوده است.	۱/۰۵	-۰/۲۷	-۰/۴۸	-۰/۸۱	-۰/۱۹
۲۹	هرچه سرم می‌آید نتیجه اعمال خودم است.	۰/۶۵	۰/۴۱	-۱/۰۴	-۰/۳۰	۰/۳۰
۳۰	تمایل دارم کارهایم را به بهترین شکل انجام دهم تا موفق شوم.	۰/۴۶	۰/۲۱	-۱/۱۵	۲/۱۲	۰/۸۷
۳۱	داشتن پشتکار برای موفقیت در کارها خیلی مهم است.	۱/۸۶	۰/۱۱	-۰/۵۳	۱/۱۴	۰/۶۶
۳۲	من از تعیین هدف و رسیدن به آن لذت می‌برم.	۱/۶۶	-۱/۴۶	-۰/۳۹	-۰/۴۵	۱/۴۳
۳۳	دوست دارم خودم مسئولیت تصمیم‌هایم را به عهده بگیرم.	۰/۸۰	-۱/۵۳	۱/۰۴	-۱/۵۶	۰/۹۱
۳۴	من حس می‌کنم که نیاز زیادی به پیشرفت دارم.	۰/۶۵	-۱/۱۶	۰/۶۵	۰/۲۶	۰/۱۴
۳۵	در یک بازی رقابتی، دل‌مشغولی من، بهتر بازی کردن است نه برنده شدن.	۰/۴۹	-۱/۲۴	-۰/۶۷	۰/۵۱	-۱/۷۰
۳۶	علاقه‌مند هستم وقتی تصمیمی می‌گیرم، از نتیجه آن باخبر شوم.	۰/۳۶	-۱/۶۳	۱/۲۰	-۰/۴۸	-۰/۲۶

عامل پنجم: نگرش مدیرگرا: ذهنیت یا نگرش کارآفرینانه این طبقه از دانشجویان بدین ترتیب است که آن‌ها با مواردی مانند «هنگامی که در یک گروه هستم دوست دارم مسئول آن گروه باشم»، «دوست دارم کارها را به طریقی انجام دهم که خودم صلاح می‌دانم و برایم اهمیتی ندارد که مردم چه فکر می‌کنند»، «من از تعیین هدف و رسیدن به آن لذت می‌برم»، «دوست دارم در کارهایم آقای خودم باشم» و «تمایل دارم کارهایم را به بهترین شکل انجام دهم تا موفق شوم» بیش‌ترین موافقت را دارند، در حالی که این دانشجویان نسبت به مواردی مانند «در یک بازی رقابتی، دل‌مشغولی من، بهتر بازی کردن است نه برنده شدن»، «عاشق ریسک‌های حساب شده هستم»، «ریسک نمک زندگی است»، «از پذیرش خطرهایی که افراد معمولی از پذیرفتن آن ترس دارند، لذت می‌برم» کم‌ترین موافقت را دارند.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف شناسایی نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی دانشگاه رازی کرمانشاه با استفاده از روش‌شناسی کیو انجام شد. با توجه به این‌که نگرش کارآفرینانه را می‌توان به عنوان جهت‌گیری‌های شخصی به سوی راه‌اندازی کسب و کارهای کارآفرینانه در آینده به‌منظور دستیابی به مزایای آن تعریف نمود (Burger and Mahadea, 2005)؛ که تحت تأثیر ویژگی‌های شخصیتی افراد می‌باشند. لذا شناسایی و طبقه‌بندی نگرش‌های کارآفرینانه در این مطالعه براساس ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان صورت گرفته، چرا که عقیده بر این است که این ویژگی‌ها عامل تعیین‌کننده کارآفرین شدن فرد به‌شمار می‌روند.

نتایج پژوهش حاضر حاکی از این بود که در بین دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه رازی پنج نگرش کارآفرینانه کلی شامل: نگرش تلاش‌گر، خلاق، ریسک‌پذیر، مسئولیت‌پذیر و مدیرگرا حکم‌فرما است و دانشجویان را می‌توان براساس آن طبقه‌بندی نمود. امیری و مرادی (۱۳۸۷) و رحمانیان و همکاران (۱۳۹۱)، نیز در مطالعات خود نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان را در پنج بُعد شامل توفیق‌طلبی، استقلال‌طلبی، اعتماد به نفس، خلاقیت و نوآوری و همچنین ریسک‌پذیری طبقه‌بندی کرده‌اند که تنها در دو بُعد خلاقیت و همچنین ریسک‌پذیری با یافته‌های این تحقیق مطابقت دارند. رایبسنون و همکاران (۱۹۹۱)، نیز در مطالعات خویش توفیق‌طلبی، اعتماد به نفس، استقلال‌طلبی و خلاقیت را به‌عنوان نگرش‌های کارآفرینانه شناسایی نمودند. نوئل (۲۰۰۵) با تأکید بر عواملی که رایبسنون و همکاران (۱۹۹۱) نیز بدان‌ها اشاره کردند، بُعد دیگری از نگرش‌های کارآفرینانه به‌نام

شناسایی فرصت را ارائه نمود. استاکلی (۲۰۰۶)، در یک دسته‌بندی کاملاً متمایز، نگرش‌های کارآفرینانه را شامل: خود باوری، اعتقاد، هنجارهای درک شده اجتماعی، سودمندی درک شده، اعتماد به نفس و انگیزش ذاتی دانسته است. آن چه مهم به نظر می‌رسد این است که محققان مذکور نتایج متفاوتی نسبت به پژوهش حاضر به دست آورده‌اند که نشان می‌دهد از آن جا که دانشجویان در بافت و بسترهای مختلف فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی زندگی می‌کنند، این احتمال وجود دارد که نگرش‌های کارآفرینانه متفاوتی نیز داشته باشند.

بر طبق نتایج پژوهش، نگرش‌های شناسایی شده در دانشجویان کشاورزی با مطالعاتی که در داخل کشور نیز انجام گرفته بود تا حدودی متفاوت بود. عزیزی (۱۳۸۲)، کنترل درونی، انگیزه پیشرفت، ریسک‌پذیری، استقلال‌طلبی و خلاقیت دانشجویان را با کارآفرینی مرتبط دانسته است. از منظر احمدی و همکاران (۱۳۸۸)، ویژگی‌های توفیق‌طلبی، خلاقیت و نوآوری، ریسک‌پذیری، تعیین سرنوشت و استقلال‌طلبی دانشجویان با کارآفرینی مرتبط هستند. به نظر می‌رسد که دلیل این عدم همخوانی ابزارهای استاندارد است که برای سنجش و شناسایی نگرش‌های کارآفرینانه در تحقیقات پیشین در ایران به کار گرفته شده‌اند و این در حالی است که در این پژوهش، محققان نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان را در بافت مشخص و بدون در نظر گرفتن ابزارهای استاندارد با استفاده از روش‌شناسی کیو به صورت دقیق شناسایی کرده‌اند.

با توجه به یافته‌های تحقیق، ذهنیت یا نگرش کارآفرینانه دانشجویان تلاش‌محور نشان می‌دهد که این افراد موفق شدن را حاصل زحمت کشیدن و داشتن پشتکار در کارها دانسته و بدبختی‌ها را نتیجه تنبلی، نادانی و ناتوانی مردمی دانسته که در زندگی هدفی نداشته و نمی‌توانند سرنوشت خودشان را به دست بگیرند. با این حال این گروه از دانشجویان ریسک‌پذیری کمتری دارند. بنابر نگرش کارآفرینانه دانشجویان ریسک‌پذیر، ریسک و به‌خصوص ریسک‌های حساب شده جزء ویژگی‌های اصلی این گروه می‌باشد. ریسک‌پذیری یکی از اصلی‌ترین نگرش‌های کارآفرینانه است که در مطالعات پیشین نیز تأیید شده است (امیری و مرادی، ۱۳۸۷؛ احمدی و همکاران، ۱۳۸۸؛ رحمانیان و همکاران، ۱۳۹۱).

نگرش گروه خلاق حاکی از این است که انجام کارهای جدید، ایده‌های نو و ساختن چیزهای جدید برانگیزاننده این دانشجویان بوده، ولی مسئولیت‌پذیری و هدف‌گذاری در آنان کمتر دیده می‌شود. این یافته با نتایج تحقیقات پوستیگو و تامبورینی (۲۰۰۲)، که نشان دادند مهم‌ترین نگرش

کارآفرینانه دانشجویان که در بروز رفتار کارآفرینی توسط آنها بسیار تأثیرگذار می‌باشد، خلاقیت و نوآوری است، همسویی دارد. مطالعات نوئل (۲۰۰۵)، رابینسون و همکاران (۱۹۹۱)، امیری و مرادی (۱۳۸۷) و رحمانیان و همکاران (۱۳۹۱) نیز تأییدی بر وجود این نوع نگرش کارآفرینانه می‌باشند. نگرش کارآفرینانه مسئولیت‌پذیر انجام کارها به بهترین شکل و حس مسئولیت افراد را مهم می‌داند و نگرش مدیرگرا، رهبری و مدیریت در کارها را عامل مهم موفقیت معرفی می‌کند. شناسایی بعضی از این نگرش‌ها که در مطالعات قبلی مورد توجه قرار نگرفته است نشان دهنده این است که هرگاه پژوهش به دنبال شناسایی ادراکات و عقاید افراد و دسته‌بندی آنان براساس این نگرش‌ها باشد، ابزارهای تعریف شده و استاندارد قادر به بیان تفاوت‌ها و درک عمیق موضوع نیستند و لذا روش‌شناسی کیو می‌تواند روش مناسبی برای این منظور باشد؛ زیرا این روش به دنبال دستیابی به ذهنیت‌های مختلف بوده (خوشگویان فرد، ۱۳۸۸) و پژوهشی برای یافتن اندیشه‌های جدید درباره موضوع مورد مطالعه می‌باشد.

با توجه به نتایج پژوهش، پیشنهادهای زیر در جهت کمک به برنامه‌ریزان نظام آموزش عالی کشاورزی به منظور تقویت نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی ارائه می‌شود:

- با توجه به این‌که ورود به بازار کار و ایجاد کسب و کارهای کارآفرینانه نیازمند وجود نگرش‌های کارآفرینانه در دانشجویان می‌باشد. بنابراین، ارائه آموزش کارآفرینی در راستای ایجاد این نگرش‌ها در دانشجویان می‌تواند مثمر ثمر واقع شود؛
- از آن جایی که تقویت نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان در جهت ایجاد و راه‌اندازی کسب و کارهای کوچک و کارآفرینانه توسط آنان ضروری می‌باشد، لذا پیشنهاد می‌شود که برای ارائه بهترین کمک به دانشجویان ابتدا نوع نگرش‌های کارآفرینانه آنان مشخص و سپس در جهت تدوین برنامه‌های مشخص در جهت تقویت نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان از جمله برگزاری کارگاه‌های آموزشی، به‌کارگیری روش‌های حل مسئله در محیط کلاس و ... اقدام نمایند؛
- ایجاد بسترهای لازم برای علمی کردن ایده‌های خلاق و کارآفرینانه دانشجویان می‌تواند در شکل‌دهی نگرش کارآفرینانه دانشجویان برای بعد از فارغ‌التحصیلی تأثیر قابل توجهی داشته باشد؛
- شناسایی و حمایت از دانشجویان کارآفرین می‌تواند زمینه را جهت ایجاد روحیه و فرهنگ کارآفرینی در دانشگاه تسهیل نماید.

منابع

۱. احمدی، ح.، حسینی، ج. و نجف‌آبادی، م. ۱۳۸۸. شناسایی برخی عوامل همبسته با ترویج کارآفرینی در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران. فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی، ۳ (۳): ۲۴-۹.
۲. امیری، ع. مرادی، ی. ۱۳۸۷. نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان و موانع آن. فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۴۹: ۶۷-۴۵.
۳. تاج‌آبادی، ر. ۱۳۸۷. آموزش و توسعه کارآفرینی و روش‌های به‌کارگیری آن در نظام آموزش عالی کشاورزی. مجموعه مقالات همایش ملی کارآفرینی، فرهنگ و جامعه، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن.
۴. جلالی، خ. ۱۳۸۲. ساماندهی اشتغال دانش‌آموختگان رشته‌های کشاورزی و منابع طبیعی. فصلنامه نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی، ۲: ۲۳-۱۹.
۵. جمشیدی‌فر، م.، خرمی، ش. و راحلی، ح. ۱۳۸۹. بررسی عوامل مؤثر بر روحیه کارآفرینی دانشجویان دانشکده کشاورزی تبریز. پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، ۳ (۳): ۶۴-۵۳.
۶. حسینی، س.م.، حسینی، س.ج. و سلیمانپور، م.ر. ۱۳۸۹. شناسایی و تحلیل موانع کارآفرینی در آموزش عالی کشاورزی از دیدگاه دانشجویان کارشناسی‌ارشد. تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران. ۲-۴۱ (۳): ۳۶۸-۳۵۹.
۷. خوشگویان فرد، ع. ۱۳۸۸. روش‌شناسی کیو. تهران: مرکز تحقیقات صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران.
۸. ذبیحی، م. و مقدسی، ع. ۱۳۸۵. کارآفرینی از تئوری تا عمل. مشهد: نشر جهان فردا.
۹. رحمانیان، م.، چیدری، م. و عباسی، ع. ۱۳۹۱. بررسی و مقایسه نگرش کارآفرینانه دانشجویان دانشکده‌های کشاورزی دانشگاه شیراز و دانشگاه آزاد واحد ایلام. مجموعه مقالات دومین کنفرانس دانشجویی کارآفرینی کشور، دانشگاه تهران، دانشکده کارآفرینی.
۱۰. رستمی، ف.، گراوندی، ش. و زرافشانی، ک. ۱۳۹۰. پدیدارشناسی تجربیات دانشجویان در تأسیس کسب و کار (مطالعه موردی: دانشجویان پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه رازی کرمانشاه). توسعه کارآفرینی، ۴ (۱۴): ۸۷-۱۰۵.

۱۱. مصلح شیرازی، ع.ن. ۱۳۸۲. کتاب کاری، ایده‌پردازی کارآفرینی و چگونگی تدوین طرح تجاری- صنعتی، چاپ اول، نشر سایه هور، تهران.

۱۲. مقدم، س. و اعتمادی، ک. ۱۳۸۸. ارزیابی مقایسه‌ای نگرش کارآفرینانه دانشجویان (مطالعه موردی: دانشجویان کارشناسی‌ارشد مدیریت کارآفرینی و مهندسی برق دانشگاه تهران). توسعه کارآفرینی، ۱ (۴): ۱۸۲-۱۶۳.

۱۳. مقیمی، ف. ۱۳۸۱. کارآفرینی، سنجش و پژوهش. گاهنامه مرکز مطالعات سنجش آموزش کشور، ۳: ۷-۱۱.

1. Barry, J., and Proops, J. 1999. Seeking sustainability discourses with Q methodology. *Ecological Economics*, 28: 337-345.
2. Burger, L., O'Neill, C., and Mahadea, D. 2005. The impact of previous knowledge and experience on the entrepreneurial attitudes of Grade 12 learners. *South African Journal of Education*, 25: 89-94.
3. Hill, S., and Cinneide, B.O. 2001. Entrepreneurship education- case studies from the Celtic tiger. In Anderson, A.R., and Jack, S.L. (Eds). *Enterprise and learning*. Aberdeen, University of Aberdeen. Available at: <https://getinfo.de/en/search/id/BLCP%3ACN041661318/>
4. Landry, E., Amara, N., and Rherrand, I. 2006. Why are some university researchers more likely to create spin-offs than others? Evidence from Canadian universities. *Research Policy*, 35(10): 1599-1615.
5. Lindsay, N.J. 2005. Toward A Cultural Model of Indigenous Entrepreneurial Attitude. *Academy of Marketing Science Review*, 5: 1-17.
6. Meyer, M. 2003. Academic entrepreneurs or entrepreneurial academics? Research-based ventures and public support mechanisms. *Research and Development Management*, 33(2): 107-115.
7. Mitra, J., and Matlay, H. 2004. Entrepreneurial and vocational education and training: Lessons from eastern and central Europe. *Industry and Higher Education*, 18: 53-69.
8. Moriano, J.A.L., and Gorgievski, M. 2007. *Psychology of entrepreneurship: Research and education*. Landon: UNED.
9. Noel, J.L. 2005. Toward A Cultural Model of Indigenous Entrepreneurial Attitude. *Academy of Marketing Science Review*, Available: <http://www.amsreview.org/articles/lindsay05-2005.pdf>
10. O'Shea, R., Allen, T., Morse, K., O'Gorman, C., and Roche, F. 2004. Universities and technology transfer: a review of academic entrepreneurship literature. *Irish Journal of Management*, 25(2): 11-29.

11. Rasheed, H.S. 2000. Developing Entrepreneurial Potential in youth, the effect of Entrepreneurial Education and creation, Available at: WWW.coba.usf.edu/Departments/management/Faculty/rasheed/youth
12. Robinson, P.B., Stimpson, D.V., Huefner, J.C., and Hunt, H.K. 1991. An Attitude Approach to the Prediction of Entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 50: 13-31.
13. Searle, C. 2006. Academic capitalism and university incentives for faculty entrepreneurship. *Journal of Technology Transfer*, 31: 227-239.
14. Shariff, M.N.M., and Saud, M.B. 2009. An Attitude Approach to the Prediction of Entrepreneurship on Students at Institution of Higher Learning in Malaysia. *International Journal of Business and Management*, 4: 129-135.
15. Souitaris, V., Zerbini, S., and Allaham, A. 2007. Do entrepreneurship programmes raise entrepreneurial intention of science and engineering students? The effect of learning, inspiration and resources. *Journal of Business Venturing*, 4(22): 566-591.

Gorgan University of Agricultural
Sciences and Natural Resources

Journal of Entrepreneurship in Agriculture Vol. 2(4), 2016
<http://jead.gau.ac.ir>

Identifying Entrepreneurial Attitudes of Agricultural students: Application of Q Methodology

**A.H. Papzan¹, *N. Shiri², F. Poorghasem², M. Khoshmaram²,
F. Ghorbani² and M. Tatar²**

¹Associate Prof., Dept., of Agricultural Extension and Education,
Razi University, Kermanshah, ²Ph.D. Candidate, Dept., of Agricultural
Extension and Education, Razi University, Kermanshah

Received: 16/9/2015 ; Accepted: 26/11/2015

Abstract

The main purpose of this study was to identifying entrepreneurial attitudes of agriculture students by using Q methodology. The dominant paradigm of this study was mixed methodology (qualitative - quantitative). The study population of this study consisted of all the fourth year undergraduate agriculture students at Razi University that 30 of whom were selected for the study by using purposefully method and focus group discussion technique. Based on interviews with students in the focus groups discussion, 36 statements were extracted that in the form of a questionnaire consisted of 36 cards and a letter of response (Q diagram) was presented to the students in order to determine the extent of their agreement or disagreement with them. The data was analyzed by using SPSS_{win20} software and Q exploratory factor analysis. The results of this study revealed that entrepreneurial attitudes of agriculture students at Razi University was consisted five dimensions; effort oriented, creative, risk-taking, responsible, and manager oriented. Results of this study have applications for planners of higher agricultural education system in order to improving the entrepreneurial attitudes of agricultural students.

Keywords: Entrepreneurship, Entrepreneurial Attitude, Agribusiness, Q Methodology

*Corresponding author: nshiri82@gmail.com